

Notitie

erlegdatum april 2010
onderwerp Notitie toetsing en kwaliteitszorg
van drs. Asha Dijkstra

contactpersoon Asha Dijkstra
telefoon (073) 629 52 34
e-mail a.dijkstra@avans.nl

1. Inleiding

Voor opleidingen zijn accreditaties belangrijk. Een accreditatie is een keurmerk waaruit blijkt dat de kwaliteit van de opleiding voldoet aan de minimum eisen zoals deze geformuleerd zijn in de wet. De NVAO (Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie) beoordeelt opleidingen op een zestal onderwerpen. Een van die onderwerpen is 'programma' waarin toetsing een onderdeel van vormt. In 2010 zal dit stelsel een nieuwe vorm aannemen waarbij er andere kwaliteitseisen aan toetsing zullen worden gesteld. Dit wordt in paragraaf 2 beschreven. Deze notitie is bedoeld voor directies, docenten en medewerkers die werken met accreditatie (processen) en toetsing. Deze nota beschrijft de rol en ondersteuning van het leer- en innovatiecentrum op het gebied van toetsing in het kader van de accreditatie.

Voor veel academies is toetsing een lastig onderwerp. Mede door de invoering van het competentiegericht onderwijs komen veel vragen vanuit opleidingen. Deze vragen richten zich op verschillende onderwerpen, zoals: waaruit bestaat een goede toets, hoe maak ik een goede toets, past de wijze van toetsing binnen de onderwijsvisie, hoe ziet goed toetsbeleid eruit? Maar ook specifiekere vragen als: hoe richt ik een performance assessment in? Hoe formuleer ik goede open- en gesloten vragen? Hoe ontwikkel ik een antwoordmodel? Hoe bepaal ik de cesuur van de toets? Hoe kan ik toetsen specifiek passend maken binnen het competentiegericht leren? Hoe richt ik een diagnostische toets in? Welke toetsvormen zijn er en welke zijn geschikt voor mijn onderwijs? Welke theoretische onderleggers zijn daarbij belangrijk enzovoort.

Het leer- en innovatiecentrum biedt hiervoor instrumenten aan en begeleidt opleidingen in de vorm van adviestrajecten. Paragraaf 4 geeft daar een beschrijving van, ondersteund met voorbeelden.

Tenslotte wordt in bijlage 1 een overzicht gegeven van belangrijke kenmerken van een toetsprogramma. Bijlage 2 geeft een overzicht van de belangrijkste aspecten op het gebied van toetsing, die volgens de NQA een rol spelen. In bijlage 3 worden suggesties gegeven om de betrouwbaarheid en validiteit te waarborgen of te vergroten. In bijlage 4 staat het beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling.

2. Kader nieuwe accreditatiestelsel

De NVAO heeft een accreditatiekader voor bestaande opleidingen en een toetsingskader voor nieuwe opleidingen vastgesteld. In het nieuwe stelsel (2010) zullen opleidingen niet meer op zes onderwerpen worden beoordeeld, maar op basis van drie onderwerpen. Deze onderwerpen zijn: doelen, programma en toetsing. In het oude stelsel viel toetsing onder het hoofdstuk "programma" en werd het als facet beoordeeld. In het nieuwe stelsel krijgt toetsing een zwaardere en belangrijker betekenis. Het leer- en innovatiecentrum ondersteunt academies hierin. Zij heeft hiervoor instrumenten ontwikkeld die in de volgende paragraaf worden uitgelegd.

3. Instrumenten

Hieronder worden verschillende instrumenten weergegeven waarmee het leer- en innovatiecentrum werkt. Deze instrumenten bieden ondersteuning aan opleidingen bij accreditaties.

De toetsscan oftewel het Competentie- assessment wiel (CAW)

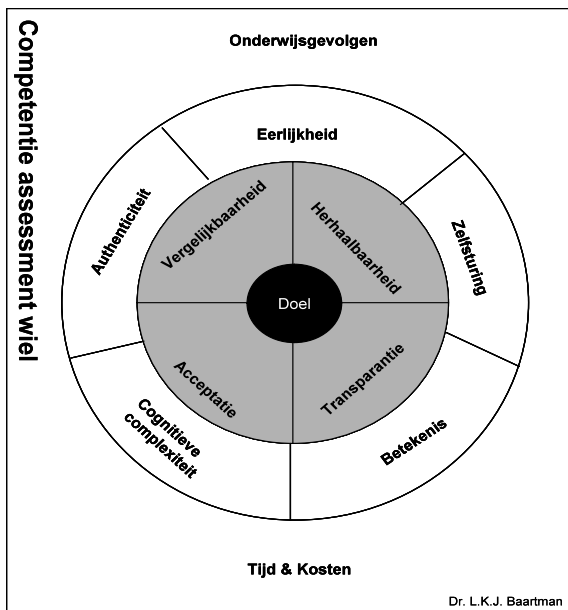
De toetsscan wordt het 'competentie-assessmentwiel' genoemd en is een middel om toetsprogramma's te evalueren met een groep sleutelfiguren op toetsgebied; docenten, studenten, coördinatoren en beroepenveld (*Baartman, L.K.J., Kwaliteitsmeting van Competentie Assessment Programma's via zelfevaluatie, OnderwijsInnovatie 2007, nr 1, p. 17-26*).

Het CAW heeft als doel om een programma te evalueren bijvoorbeeld een blok of een jaar. Het CAW betreft betrouwbaarheid en validiteit in de evaluatie, maar ook criteria die gelden voor competentiegerichte toetsen als authenticiteit en zelfsturing. Het CAW is een zelfevaluatie instrument en kan gebruikt worden als nulmeting. Ook voor opleidingen die al een goed scoren bij de NVAO kan dit een goed hulpmiddel zijn. Het biedt de opleiding een spiegel en kan op deze wijze een kwaliteitsslag maken.

Werkwijze

Het CAW is start met een uitleg van de twaalf kwaliteitscriteria. Zowel docenten als studenten vullen een online vragenlijst in en onderbouwen deze met voorbeelden (<http://www.cap-kwaliteit.nl>).

Onder begeleiding van een LIC-adviseur bespreken ze de uitkomsten. Het gaat hier niet om een goed/ fout analyse. Het is een écht bespreekinstrument, waarbij samen met de opleiding gekeken wordt naar een aantal aspecten: de positieve ontwikkelingen in het huidige toetsprogramma, aspecten waar overeenstemming is en verbeterpunten. Er wordt gekeken waar winst te behalen valt. Vervolgens wordt een rapportage opgesteld waarin deze bovengenoemde punten toegelicht worden en de belangrijkste conclusies worden weergegeven.

*Kwaliteitsmeting van Competentie Assessment Programma's
via zelfevaluatie, Baartman, L., 2008*

Voorbeelden

Bij de PABO is de toetscan afgenomen. Uit de analyse bleek dat het volgende geconcludeerd kon worden:

De PABO scoort een goed op het facet 'toetsing' binnen de kaders van de NVAO. Zij staat kritisch tegenover haar toetsbeleid en staat open voor verbeteringen.

Over het algemeen heeft de PABO een goede kapstok. Er is een mooi raamwerk maar het moet nog ingevuld worden. Het moet nog passend gemaakt worden.

Er zijn een aantal aspecten die naar voren komen:

- Studenten willen meer betrokken worden bij de beoordeling;
- Docenten willen meer in hun vak doen (komt nu vaak zijdelings aan de orde);
- Studenten willen laten zien wat ze kunnen (vaardigheid) en niet alleen beoordeeld worden op hun kennis;
- Het beroepenveld zou meer betrokken kunnen worden bij de beoordeling.

Na aanleiding van de conclusies kan de opleiding verbeteracties formuleren. Het LIC biedt de opleiding indien gewenst verdere ondersteuning.

Adviezen, workshops en trainingen

Het leer- en innovatiecentrum biedt adviezen aan in de vorm van workshops, studiedagen, trainingen en adviezen. Voorbeelden zijn: hoe construeer ik een goede toets, welke toetsen passen binnen verschillende leerlijnen, werken met toetsniveaus, toetsbeleid vormgeven, deelnemen aan toetscommissie en adviseren over nieuwe toetsvormen gericht op evidence based onderzoek. Daarbij wordt de onderwijsvisie meegenomen.

Academies zijn snel geneigd om over psychometrische aspecten te praten als het gaat om toetsing. Vanuit het LIC proberen we door middel van praktische en snelle middelen de kwaliteit van toetsing te verbeteren. Hieronder volgen voorbeelden waarin een kwaliteitsslag wordt gemaakt als het gaat om toetsen. Hierbij wordt vanuit een praktische benadering gewerkt (zie tevens bijlage 3).

Werkwijze

De LIC-adviseur inventariseert met de opleiding de vraag en onderzoekt waar de specifieke behoefte ligt. Vervolgens wordt op maat een adviestraject, workshop of training geboden.

Voorbeelden

Bij ASIS en de ASH zijn workshops gegeven over de niveaus van toetsing, waarbij docenten hun eigen toetsen meenemen. Deze werden samen bekeken en geanalyseerd op basis van niveau. Voor veel docenten was dit een eye opener, omdat zij meer variatie in vragen konden ontwikkelen op verschillende niveaus. De workshop 'toetsconstructie' leverde een kwaliteitsverbetering op omdat docenten meer inzicht kregen in het ontwikkelen van open en gesloten vragen.

Binnen de Academie voor Management en Bestuur (AMB) neemt een LIC-adviseur deel aan de toetscommissie. De toetscommissie controleert de kwaliteit van toetsing ten aanzien van inhoud en niveau.

Bij het bespreken van de van de toetsen zijn de volgende ijkpunten belangrijk:

- Door middel van de toets wordt nagegaan of de student de programmadoelen, afgeleid van een aantal competenties, heeft bereikt;
- Voor de toets zijn eenduidige, waarneembare en toetsbare beoordelingcriteria geformuleerd;
- Indien de toets uit meerdere elementen bestaat, is vooraf duidelijk welk gewicht in het eindoordeel wordt toegekend aan de verschillende elementen;
- De opdracht (de toetsvragen) is eenduidig geformuleerd;
- De beoordeling van de toets geeft de student gerichte inhoudelijke feedback over de gemaakte opdracht;
- Inhoud en niveau van de toetsing voldoen aan de vereisten uit de OER.

Er vinden adviestrajecten plaats over het ontwikkelen van toetsbeleid en hoe pragmatisch en snel kwaliteitsverbeteringen ingezet kunnen worden op het gebied van toetsing. Enkele voorbeelden zijn:

- De betekenis van feedback geven;
- Kijken naar de rol van de beroepspraktijk binnen het curriculum en bepalen welke toetsvormen hierbij passen;
- De betekenis van summatief en formatief toetsen, gekoppeld aan de leerdoelen van de opleiding;
- Beoordelingscriteria vaststellen en definiëren;
- Nieuwe beoordelingsvormen voordragen, waardoor een kwaliteitsslag gemaakt kan worden (enkele voorbeelden zijn: peer assessment, digitaal toetsen, gaming);
- Groeps- individuele toetsing;
- Combinatie: kennis, houding en vaardigheden; de toetsing van de diverse onderwijseenheden in samenhang met de werkvormen en de gradatie van zelfwerkzaamheid;

Bijlage 1 Kenmerken van een toetsprogramma

Het competentiegericht toetsen gaat uit van integrale programma's van toetsen met een palet aan toetsvormen die aansluiten bij het onderwijsprogramma.

Het is belangrijk dat de gekozen toetsmethode afhankelijk is van de rol die de toets speelt in het totaal programma. Enkele belangrijke kenmerken van toetsprogramma's worden op rij gezet. Deze kenmerken hebben een sterke invloed op de kwaliteit van het onderwijs en worden meegenomen in de accreditatie (*Douma, 2004 uit Hout, H., van, Dam, G., ten, Mirande., M, Terlouw, C., Willems, J. 2006, Vernieuwing in het hoger onderwijs, Van Gorcum BV.: Assen*).

- het programma is gebaseerd op het totaal ontwerp naar verantwoording naar het onderwijsconcept van de opleiding;
- er is een koppeling tussen competenties en toetsinstrumenten;
- er is systematische aandacht voor feedback;
- er is een balans tussen formatief en summatief toetsen;
- er is systematische evaluatie en er vindt regelmatig bijstelling plaats op onderwijsaansluiting en leergedrag;
- stakeholders (studenten, docenten onderwijsorganisatie) zijn actief betrokken bij het toetsprogramma;
- studievoortgangsgesprekken worden gebaseerd op geaggregeerde informatie afkomstig van verschillende bronnen/toetsmethoden/toetsmomenten;

Bijlage 2 Beoordelingen NQA t.a.v. Toetsing

Om de academies nog beter te kunnen ondersteunen is onderzocht welke aspecten de NVAO belangrijk vindt als het gaat om toetsing. Hiervoor zijn de NVAO rapportages gebruikt van de afgelopen zes jaar. Daarbij is onderzocht welke aspecten de NVAO belangrijk vindt en waar zij haar oordeel (onvoldoende, voldoende, goed) op baseert (*NQA rapporten 2004-2009*). Hieronder worden de belangrijkste punten op rij gezet waar de NAQ zich op richt bij het uitspreken van haar waardering.

Relatie competenties

- gebruik een beoordelingsmatrix, een overzicht waarin de relaties zijn aangegeven tussen de competenties van de onderwijseenheid, de beoordelingsinstrumenten en het niveau;
- hanteer matrices waarin de Dublin-descriptoren worden gekoppeld aan de gehanteerde toetsvormen en de beoordelingscriteria van de afstudeeropdracht;
- sluit de wijze van toetsing aan op competentiegericht leren. Toetsing vindt integraal plaats;
- sluit de toetsvorm aan op de onderwijsdoelen.

Toetsvormen, momenten en het werkveld

- toon verschillende typen van toetsing aan;
- zorg voor diversiteit en een evenredige verdeling van groepsproducten en individuele producten;
- leg voor de beoordeling van product en proces van praktijkopdrachten vooraf formats en/of criteria vast;
- koppel de beroepspraktijk per blok aan het beroepsproduct;
- beschrijf in het toetsbeleid de doelen van de toetsing in de opleiding, de kwaliteitscriteria waaraan de toetsen moeten voldoen en de procedures voor de organisatie van de toetsing;
- neem in het startdossier een overzicht op van de toetsen die de studenten moeten maken;
- zorg voor een aparte stage handleiding waarin duidelijk de opdrachten, de criteria en de beoordelingscriteria zijn opgesteld;
- zorg voor een afstudeer handleiding waarin duidelijk de opdrachten, de criteria en de beoordelingscriteria zijn opgesteld.

Communicatie

- zorg voor een duidelijk examenbeleid waarin regelgeving rond toetsing en beoordelen staat beschreven;
- zorg voor toetsbeleid waarin visie op toetsing, beleid en de uitwerking is vastgelegd;
- geef studenten voorlichting over de wijze van toetsing en wat ze kunnen verwachten;
- betrek studenten bij toetsmomenten (pas feedbackmomenten toe);
- werk met voorbeeldtentamens;
- laat verbeteringen zien in het beleid; waar ga je aan werken en hoe (als studenten ontevreden zijn);
- communiceer helder naar studenten toe wanneer toetsresultaten beschikbaar zijn en op welke wijze;
- geef aan hoe inzage geboden wordt;
- geef per blok en afstuderen en stage duidelijk weer aan welke competenties wordt gewerkt;
- bied herkansingsmomenten aan;
- informeer aan het begin van iedere onderwijseenheid de studenten over de wijze van toetsing.

Inhoud, criteria en kwaliteitsborging

- formuleer beoordelingscriteria smart;
- laat zien hoe je afstudeerresultaten borgt (intern als extern);
- leg de wijze waarop je de kwaliteit van toetsen borgt vast (toetsbeleid);
- formuleer richtlijnen voor het afstuderen, hoe vind de beoordeling van de afstudeeropdracht plaats, wie vormt het eindoordeel, methodologische onderbouwing en structureisen;
- vermeld duidelijk de stof waarover getoetst wordt en de wijze van toetsen in de blokboeken, c.q. jaarboeken;
- bied stage en afstudeerwijzers aan;
- zorg dat de wijze waarop beoordeling en toetsing aansluit bij de leerdoelen en werkvormen van de diverse curriculumonderdelen;
- laat zien hoe de weging van de verschillende (afstudeer) stageonderdelen is vastgelegd;
- laat zien of en hoe het digitaal portfolio is toegepast; (wordt steeds belangrijker)
- betrokken bij de kwaliteitsbewaking van de toetsen is de examencommissie. De examencommissie bewaakt de uitvoering van de toetsing en gaat na of de toetsing verloopt zoals in de Onderwijs- en Examenregeling is vastgelegd van de academie.
- Zorg voor een toetscommissie die de kwaliteit van de toetsen vastlegt;
- Zorg dat er aandacht is voor meeliftgedrag. Op basis van een uitzettingsprocedure is het mogelijk een student uit de groep te zetten en uit te sluiten van de beoordeling van groepsproducten.

Bijlage 3 Praktische suggesties om betrouwbaarheid en validiteit te vergroten en te waarborgen.

- zorg voor een goede instructie en bijbehorende leermiddelen;
- geef voorbeeldvragen;
- formuleer leerdoelen duidelijk en vraag aan de studenten of deze helder zijn;
- formuleer toetsdoelen en koppel deze aan de leerdoelen;
- sta open voor vragen van studenten;
- geef duidelijk aan wat wel en niet belangrijk is en geef aan waarom;
- neem toetsen af in een rustige periode, dus niet gelijk na een drukke studieweek;
- formuleer duidelijke vragen, laat ze van te voren nakijken door een toetscommissie;
- laat een tweede beoordelaar meelesen;
- zorg voor een rustige toetsomgeving waar studenten niet worden afgeleid.

Bijlage 4 Beoordelingskader voor de beperkte opleidingbeoordeling

(bron: concept Beoordelingskaders ten behoeve van de ontwikkeling van een nieuw accreditatiestelsel in Nederland en Vlaanderen, 2009).

Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo/ professioneel gericht of wo/ academisch gericht) binnen de Nederlandse of Vlaamse kwalificatieraamwerken. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding

Oordeel:

Onvoldoende, voldoende, goed, excellent (gewogen en gemotiveerd).

Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting:

De inhoud en vormgeving van het programma stelt de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Oordeel:

Onvoldoende, voldoende, goed, excellent (gewogen en gemotiveerd).

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

Oordeel:

Onvoldoende, voldoende, goed, excellent (gewogen en gemotiveerd).

Algemene conclusie

De kwaliteit van de opleiding is

Oordeel:

Onvoldoende, voldoende, goed, excellent (gewogen en gemotiveerd).

Bij de beoordeling worden de volgende definities gehanteerd. Deze definities hebben zowel betrekking op de scores van de standaarden als op de scores van de opleiding in totaal.

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de basiskwaliteit.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de basiskwaliteit.

Goed

De opleiding stijgt aanmerkelijk uit boven de basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding stijgt ver uit boven de basiskwaliteit en vervult een voorbeeldfunctie voor andere relevante opleidingen.